

РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ» В УМОВАХ МЕГАПОЛІСУ

Михайло ГЛУШАНИЦЯ, Ірина УСТИМЕНКО, Ольга КРИЖАНОВСЬКА, Наталія СОЛОВІЙОВА

Рекреаційна діяльність у Національному природному парку «Голосіївський» – це поєднання охорони природи з наданням мешканцям мегаполіса можливості для відпочинку, екопросвіти та психологічного відновлення. Як єдиний національний природний парк, розташований у межах мегаполісу, парк щороку приймає понад мільйон відвідувачів і водночас стикається з низкою викликів: інтенсивним антропогенним навантаженням, фрагментарністю території, тиском забудови. Парк активно впроваджує інструменти сталого співіснування людини й природи, зокрема – поширення знань, популяризацію наукових даних, формування екологічної культури. В цих умовах рекреаційна діяльність набуває особливого значення – вона має бути організованою, керованою та екологічно відповідальною. Рекреаційна діяльність у парку – це не просто організація відпочинку, а системна робота на перетині охорони природи, просвіти та комунікації з громадою, що дозволяє забезпечити стале функціонування природної території в межах великого міста.

Ключові слова: антропогенний тиск, екопросвіта, екостежки, сталий розвиток, інклюзивність.

Національний природний парк «Голосіївський», вул. Митрополита Василя Липківського, 35, Київ, 03035, Україна; e-mail: goslospark@ukr.net; ustymenkoira@ukr.net; kalyna2007@ukr.net; nadiyka@gmail.com

Глушаниця М.: <https://orcid.org/0009-0000-8518-0122>

Устименко І.: <https://orcid.org/0009-0000-6002-4012>

Крижановська О.: <https://orcid.org/0009-0000-8624-0117>

Соловійова Н.: <https://orcid.org/0009-0009-5203-3344>

Recreational activity of the Holosiivskiy National Nature Park in the context of a megalopolis

Glushanytsia M., Ustymenko I., Kryzhanovska O., Soloviova N.

Recreational activity in the Holosiivskiy National Nature Park is a combination of nature conservation with providing residents of the metropolis opportunities for leisure, environmental education, and psychological restoration. As the only national nature park located within a major city, the park welcomes over one million visitors annually and simultaneously faces a number of challenges: intense anthropogenic pressure, fragmented territory, and constant development threats. The park actively implements tools for the sustainable coexistence of humans and nature, in particular – spreading knowledge, popularizing scientific data, and fostering environmental culture. Under these conditions, recreational activity takes on particular importance – it must be well-organized, carefully managed, and environmentally responsible.

Recreation in the park is not merely the arrangement of leisure; it is a systematic effort at the intersection of conservation, education, and community engagement that ensures the sustainable functioning of a natural area within an urban environment.

Key words: anthropogenic pressure, environmental education, eco-trails, sustainable development, inclusivity.

National Natural Park "Holosiivskiy", Mytropolitya Vasylya Lypkivskoho St., 35, Kyiv, 03035, Ukraine; email: goslospark@ukr.net, ustymenkoira@ukr.net, kalyna2007@ukr.net, nadiyka@gmail.com

Glushanytsia M.: <https://orcid.org/0009-0000-8518-0122>

Ustymenko I.: <https://orcid.org/0009-0000-6002-4012>

Kryzhanovska O.: <https://orcid.org/0009-0000-8624-0117>

Soloviova N.: <https://orcid.org/0009-0009-5203-3344>

Вступ

Національний природний парк «Голосіївський» – унікальна природоохоронна установа, що функціонує в межах мегаполіса. Основними завданнями діяльності Парку є збереження при-

родних екосистем у щільно забудованому міському середовищі, де антропогенне навантаження щороку зростає. Парк відіграє важливу екологічну, соціальну та просвітницьку роль, забезпечуючи мешканцям столиці доступ до природи, простір

для психологічного відновлення та екологічної освіти. Серед актуальних викликів – фрагментована територія, тиск забудови та неорганізоване відвідування. Парк активно впроваджує інструменти сталого співіснування людини й природи, зокрема – поширює знання, популяризує наукові данні, формує екологічну культуру.

Національний природний парк «Голосіївський» є унікальною природоохоронною установою не лише в Україні, а й на міжнародному рівні, оскільки він розташований у межах одного з найбільших мегаполісів Східної Європи – міста Києва. Це створює комплекс специфічних викликів, пов'язаних із тиском урбанізованого середовища, високою щільністю населення та постійним зростанням рекреаційного навантаження. Водночас парк виконує важливу роль природного ядра міської екосистеми, забезпечуючи збереження цінних лісових масивів, гідрологічних об'єктів, місць існування рідкісних видів флори та фауни.

У його межах поєднуються природні, історико-культурні та освітні ресурси, що робить територію багатофункціональним простором. Для мешканців міста парк – це можливість щоденного контакту з природою, місце для активного та пасивного відпочинку, екологічної освіти та психологічного розвантаження. Однак висока доступність території та великий потік відвідувачів формують значний антропогенний тиск, який потребує системного управління та впровадження науково обґрунтованих підходів до рекреаційної діяльності.

Фрагментарність території, транспортна ізоляція окремих урочищ, тиск забудови, інколи – спроби зміни цільового призначення земель – створюють додаткові загрози сталому функціонуванню парку. За таких умов особливого значення набуває стратегічне планування рекреації: формування екологічно відповідальної поведінки відвідувачів, розвиток мережі екологічних маршрутів, оновлення інфраструктури з урахуванням природоохоронних вимог та інклюзивності.

Одним із ключових напрямів діяльності парку є створення умов для безпечного та змістовного відпочинку населення без шкоди для природних комплексів. Рекреація в НПП виступає не просто відпочинком, а комплексним інструментом екопросвіти, комунікації з громадою та популяризації природничих знань. Парк активно впроваджує інструменти сталого співіснування людини й природи, зокрема – поширює знання, популяризує наукові данні, формує екологічну культуру.

Таким чином, дослідження рекреаційної діяльності НПП «Голосіївський» в умовах мегаполісу

є актуальним як у контексті охорони природи, так і в контексті соціальної та освітньої ролі природоохоронних територій у сучасному урбанізованому суспільстві.

Результати та обговорення

Екологічні маршрути (екостежки) – лише один із методів реалізації цієї стратегії. Вони дозволяють спрямовувати відвідувачів у менш вразливі зони, інформувати про флору, фауну та правила поведінки, пропонують формат дозвілля, що об'єднує відпочинок і навчання. Стежки створюються з урахуванням природоохоронних вимог, різноманітних потреб людей, інклюзивності та сучасних інформаційних технологій (QR-коди, інтерактивний контент). Таким чином, діяльність парку демонструє приклад того, як природоохоронна установа може виконувати багатофункціональну роль у міському середовищі, зберігаючи цінні природні ресурси та формуючи екологічно свідоме суспільство. НПП «Голосіївський» – єдиний національний природний парк України, що розташований у межах мегаполісу.

Мета діяльності Парку виконувати важливу соціальну функцію: забезпечувати можливості для рекреації, екоосвіти та психологічного відновлення мешканців мегаполіса.

Основні виклики для рекреаційної діяльності в умовах міста: інтенсивне антропогенне навантаження: щорічно парк відвідує понад 1 млн осіб; неорганізовані пікніки, витоупування, сміття, порушення правил поведінки та природоохоронного законодавства. Фрагментарність території: парк складається з кількох природно-історичних урочищ (Голосіїв, Лісники, Теремки, Китаїв, Бичок), розірваних транспортною інфраструктурою. Близькість забудови та спроби зміни цільового призначення земель: небезпека незаконного будівництва, тиск інвесторів. Постійно відбуваються суди, як за ділянки, які є частиною території парку, так і прилеглі ділянки. Забудова цих ділянок призведе до збільшення антропогенного навантаження.

Основні завдання рекреаційної діяльності в місті тісно пов'язані з екопросвітницькою діяльністю. Організація екологічних маршрутів (екостежок) є одним із найважливіших інструментів поєднання відпочинку мешканців мегаполіса з охороною природи, екопросвітою та формуванням екологічної свідомості. В умовах великого міста, де природні території виконують функцію не лише ландшафтного чи кліматичного буфера, а й зони відпочинку та відновлення, гра-

мотно спланована екостежка дозволяє зберегти унікальні екосистеми і водночас дати людям змогу побачити, дізнатися й відчути. На території Національного природного парку «Голосіївський» сьогодні діє низка маршрутів. Частина з них призначена для самостійного проходження, частина – лише у супроводі працівників парку, як-от стежка «Лісники», що частково пролягає територією заповідної зони (Glushanytsia et al. 2024a).

Ми бачимо, основним завданням екостежок в умовах мегаполісу: спрямування відвідувачів у межах стійких до навантаження ділянок; зменшення негативного впливу – витоптування, засмічення, знищення рослин; підвищення обізнаності про екосистеми, види Червоної книги, значення лісів у місті; створення умов для безпечного та пізнавального дозвілля. Особливість екологічних маршрутів Голосіївського парку полягає в різноманітності підходів: є стежки для активних мандрівників, родин із дітьми, шкільних груп, для тих, хто цікавиться флорою, фауною або ж історико-культурною спадщиною. Наші найвідоміші маршрути: «Голосіївські схили біля Дідорівських ставків» (2,4 км). Один із найпопулярніших маршрутів. Пролягає через мішані ліси, долини струмків і джерела. Підходить як для прогулянок, так і для освітніх екскурсій. «Перстень Мавки» (1,2 км). Символічна кільцева стежка, розроблена спеціально для дітей. Побудована на казковій легенді, маршрут проходить через різноманітні біотопи й знайомить із рідкісними видами рослин. «Китаївські ставки» (1,4 км). Поєднує природні та історичні об'єкти: озера, печери, архітектурні пам'ятки. Доступна стежка для неквапливої прогулянки з культурно-просвітницьким акцентом. «Від Феофанії до Дідорівки» (2,9 км). Найдовший із пізнавальних маршрутів. Охоплює різні типи лісових біотопів, ознайомлює з флорою, фауною і місцевими легендами. Підходить для родин із дітьми. «Екосистеми Голосіївського лісу» (2,7 км). Інтерактивна стежка в центральній частині парку. Створена з урахуванням потреб дітей і шкільних груп, має просте проходження та пізнавальні зупинки. «Ліс і клімат» (0,45 км). Сучасна тематична стежка про роль лісу в пом'якшенні змін клімату, кругообігу вуглецю, збереженні вологи та біорізноманіття. Створена за підтримки Greenpeace. Хоча маршрут і короткий, але проходить крутим схилом і орієнтований на фізично активних відвідувачів.

У Національному природному парку «Голосіївський» ми прагнемо поєднувати екологічність із сучасністю. В умовах мегаполіса від-

відувачі очікують не лише красивих пейзажів, а й зручної, доступної та інформативної інфраструктури. Водночас парк – це не міський сквер, а жива екосистема, тож усі елементи облаштування мають бути максимально природними. Ми свідомо намагаємось уникати пластику, хрому та яскравих неонів. Перевага надається дереву, неполірованому металу, а конструкції гармонійно вписуються в ландшафт. Так ми намагаємось формувати простір, де відпочинок відбувається в естетичному і природному середовищі. Звичайно, ми використовуємо сучасні інформаційні технології, зокрема QR-коди, які дають змогу відвідувачам дізнатися більше про флору, фауну та екологічні проблеми не перевантажуючи простір зайвими написами. Через бюджетні обмеження, які є типовими для бюджетних природоохоронних установ, не завжди є можливість повністю облаштовувати маршрути. Тому ми робимо акцент на інформуванні в ключових, найвідвідуваніших локаціях. Там з'являються інформаційні таблички про місцеву флору й фауну, рідкісні та червонокнижні види, правила поведінки тощо. Зони відпочинку намагаємось також зробити простішими: лавки, оглядові майданчики у природному стилі. Таблички з правилами поведінки – ненав'язливі, з невеликою кількістю тексту, але з чіткими вказівками щодо збереження довкілля, заборони вогнищ, годування птахів тощо. Такі рішення дозволяють зробити простір доступним, інформативним і дружнім до природи навіть у складних економічних умовах. І що важливо, вони сприяють формуванню екологічної культури через зацікавленість та естетику. Парк поступово адаптує інфраструктуру до потреб людей з інвалідністю. Наприклад, ми плануємо нову екостежку вздовж Дідорівського озера, як інклюзивну: широка дерев'яна доріжка на палях, доступна для маломобільних груп, із тактильними елементами, шрифтом Брайля та аудіогідом (Glushanytsia et al. 2024b).

Екологічні маршрути створюються у співпраці з науковцями, освітянами, громадськими організаціями та місцевими активістами. На своїй сторінці у соціальних мережах ми запитуємо відвідувачів, де б ще вони хотіли бачити нові інформаційні стенди. Під час планування враховуються: чутливість екосистем; місце проживання рідкісних видів; культурна та історична цінність об'єктів.

Висновки

Рекреаційна діяльність Парку тісно пов'язана із науковою діяльністю. Саме тому такий підхід – це поєднання традиційної наукової роботи з активною

популяризацією результатів через розповсюдження інформації за допомогою публікацій у соціальних мережах та через інформаційні таблички у лісі. Ці матеріали допомагають залучити широку аудиторію – від батьків із дітьми до молодих науковців, які лише починають знайомство з польовою біологією чи екологією. Поєднання рекреаційної, просвітницької та природоохоронної складових дозволяє парку не лише мінімізувати негативний вплив відвідувачів, а й формувати у них розуміння цінності природи у міському середовищі.

Досвід НПП «Голосіївський» є прикладом того, як природоохоронні установи можуть адаптуватися до інтенсивно урбанізованого середовища,

зберігаючи природні комплекси та надаючи мешканцям міста можливості для сталого, безпечного й пізнавального відпочинку. Активна взаємодія з громадою, освітніми закладами, науковцями та громадськими організаціями сприяє формуванню екомислення та підтримці ініціатив, спрямованих на сталий розвиток зелених зон у мегаполісі.

Таким чином, рекреаційна діяльність парку виступає не лише важливим елементом його функціонування, а й потужним інструментом екологічної освіти, популяризації науки та формування відповідального суспільства, здатного цінувати та зберігати природну спадщину навіть у надзвичайно складних урбаністичних умовах.

GLUSHANYTSIA M., USTYMENKO I., KRYZHANOVSKA O. (2024a) Formuvannia krashchyykh praktyk rekreatsiinoi diialnosti cherez systemu zakhodiv dlia staloho rozvytku v NPP «Holosiivskyi». *Proceedings of the scientific-practical conference on the occasion of the 25th anniversary of the National Nature Park “Skolivsky Beskydy” “Lisy pryrodno-zapovidnykh terytorii v umovakh hlobalnykh*

zmin”. Skole-Lviv, July 5, 2024. Skole, P. 54 (in Ukrainian).

GLUSHANYTSIA M., USTYMENKO I., HODYNA O., KRYZHANOVSKA O. (2024b) Zakhody v ramkakh rozvytku rekreatsiinoi diialnosti v NPP “Holosiivskyi”. *In: Litopys pryrody Natsionalnoho pryrodnoho parku “Holosiivskyi”*, V. XVI (2023). NUBIP Ukrainy, NNI lisovoho i sadovo-parkovoho hospodarstva, Kyiv.

Дата надходження статті: 10.10.2025

Дата прийняття статті: 28.11.2025

Опубліковано: 17.11.2025